

Πρεβεζάνικα Χρονικά

Αρ. 53-54 (2017)

ΠΡΕΒΕΖΑΝΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ, 53-54 (2017)

ΠΡΕΒΕΖΑΝΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΤΗΣ ΔΗΜΟΤΙΚΗΣ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ ΠΡΕΒΕΖΑΣ

Περίοδος Β', Έτος 34°, Τεύχος 53-54

Αφιέρωμα στον Κ. Γ. Καρωτάκη

Πρέβεζα 2017

Η Αλεξάνδρεια του Καβάφη και η Πρέβεζα του
Καρωτάκη, πανελλήνια ποιητικά σύμβολα

Γιάννης Παπακώστας

doi: [10.12681/prch.28236](https://doi.org/10.12681/prch.28236)

Copyright © 2017, Γιάννης Παπακώστας

Άδεια χρήσης [Creative Commons Αναφορά 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Παπακώστας Γ. (2017). Η Αλεξάνδρεια του Καβάφη και η Πρέβεζα του Καρωτάκη, πανελλήνια ποιητικά σύμβολα. *Πρεβεζάνικα Χρονικά*, (53-54), 017-020. <https://doi.org/10.12681/prch.28236>

Γιάννης ΠΑΠΑΚΩΣΤΑΣ

*Η Αλεξάνδρεια του Καβάφη
και η Πρέβεζα του Καρυωτάκη,
πανελλήνια ποιητικά σύμβολα**

Δεν είναι μόνο η αυτοκτονία που συνδέει το όνομα του Καρυωτάκη με την Πρέβεζα. Το συνδέει και μια σειρά κειμένων που ο αυτόχειρας έγραψε στην πόλη αυτή και ακόμη μια σειρά μελετών και ποιημάτων διαφόρων ποιητών με επίκεντρο τον Καρυωτάκη και την Πρέβεζα, τα οποία γράφτηκαν στο διάστημα από την ημέρα της αυτοχειρίας του κι εδώθε, αλλά έως σήμερα παρέμεναν διάσπαρτα. Τα ποιήματα αυτά, ύστερα από ενδελεχή έρευνα, με ευαισθησία και γνώση, τα συγκέντρωσε ο γνωστός σε όλους μας Πρεβεζάνος ποιητής κ. Στέλιος Μαφρέδας και τα παρέδωσε στον επίσης γνωστό ευπατρίδη λόγιο εκδότη και πρόεδρο του Ιδρύματος *Ακτία Νικόπολις* κ. Νίκο Δ. Καράμπελα, με τη φροντίδα του οποίου προέκυψε αυτός ο καλαίσθητος τόμος με τα 110 ποιήματα, στο επίκεντρο των οποίων στέκει ο Καρυωτάκης από τη μία και η Πρέβεζα από την άλλη.

Πρόκειται, όπως είναι φανερό, για έναν τόμο, στον οποίο συνδυάζονται δύο χαρακτηριστικά γνωρίσματα: τυπογραφική καλαισθησία από τη μια και ευρηματικότητα από την άλλη. Υπό την άποψη αυτή επιμελητής και εκδότης προσφέρουν ένα σπάνιο δώρο στην πόλη, στους δημότες της, με κεντρικό θέμα τον Καρυωτάκη και την Πρέβεζα. Τη συλλογή κοσμούν και τρία εξαιρετικά ποιήματα του βραβευμένου ποιητή Θωμά Ιωάννου, ο οποίος, ως πεπαιδευμένος γιατρός πλέον, εγκαταστάθηκε στην πόλη που μεγάλωσε. Είναι ο επόμενος ομιλητής.

Με την έκδοση αυτή η πόλη αναδεικνύεται επί της ουσίας ποιητικό σύμβολο, όπως αδιαμφισβήτητο ποιητικό σύμβολο έχει αναδειχθεί η Αλεξάνδρεια του Καβάφη. Τρίτη ελληνική πόλη παρόμοιας εμβέλειας δεν υπάρχει.

* Το κείμενο του κ. Γ. Παπακώστα αποτελεί ομιλία του στην παρουσίαση της ανθολογίας του Στέλιου Μαφρέδα *Η Πρέβεζα στη Νεοελληνική Ποίηση* που πραγματοποιήθηκε τη Δευτέρα, 18 Ιουνίου 2018, στο πλαίσιο των εκδηλώσεων για τα 90 χρόνια από τον θάνατο του Κ.Γ. Καρυωτάκη.

Τους λόγους για τους οποίους ο Καρυωτάκης βρέθηκε διωγμένος στην Πρέβεζα, είχα την ευκαιρία να τους αναπτύξω σε παλαιότερη μελέτη μου.¹ Περιληπτικώς τους ανέφερα και πριν από αρκετά χρόνια, το 1992, όταν ο τότε Δήμαρχος Νίκος Γιαννούλης από κοινού με τον καθηγητή της Φιλοσοφικής Σχολής του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων, τον σύζυγο της Πρεβεζάνας καθηγήτριας Ιφιγένειας Τριάντου, ως διοργανωτές ανάλογου συνεδρίου, με κάλεσαν να μιλήσω κατά την τελετή της εγκατάστασης της προτομής του ποιητή στη γνωστή πλατεία της πόλης, δίπλα στο σπίτι που διέμενε.

Ήρθε τότε στην επιφάνεια και μια άλλη, λανθάνουσα πλευρά της προσωπικότητάς του, η πολιτική. Αφορμή στάθηκε ο αδόκητος εντοπισμός ενός τολμηρού άρθρου του με τον τίτλο «Ανάγκη χρηστότητας».² Το άρθρο αυτό ο Καρυωτάκης το υπογράφει με την ιδιότητα του Γενικού Γραμματέα Δημοσίων Υπαλλήλων Αθηνών και στρεφόταν εναντίον των πολιτικών, τους οποίους, λόγω του επισφαλούς τρόπου, με τον οποίο διαχειρίζονταν τα δημόσια οικονομικά, τους κατηγόρησε για οικονομικές ατασθαλίες και έλλειψη ήθους. Ως γραμματέας της ΕΑΠ θεωρήθηκε ύποπτος και για τη διαρροή πληροφοριών στον τύπο. Οι πληροφορίες ήταν πραγματικές. Έτσι άρχισε ο διωγμός και τη μία ποιηή διαδεχόταν η άλλη. Εν τέλει υπό το κλίμα αυτό βρέθηκε στην πόλη μας, με την οποία συνδέονται ευθέως και δύο λογοτεχνικά του κείμενα. Ποιητικό το ένα, πεζό το άλλο. Πρόκειται βέβαια για το δηλωτικό, και από τον τίτλο ακόμα, ποίημα «Πρέβεζα», και επίσης για το διήγημα «Κάθαρσις», στο πρώτο μέρος του οποίου απεικονίζονται οι τελευταίες περιπέτειές του στην Αθήνα, ενώ το δεύτερο μέρος του αναφέρεται ευθέως στην πόλη και ειδικότερα στο ενετικό φρούριο.

Είναι ένα διήγημα οργής και θυμού. Μόνο που κατά τον Αριστοτέλη η *κάθαρσις*, όπως είναι ο τίτλος του διηγήματος, περαίνεται δι' ελέου και φόβου, ενώ εδώ έχουμε ένα ξέσπασμα οργής και θυμού και ακόμη μια τάση εκδίκησης. Εκδίκησης εναντίον εκείνων που με ποικίλους τρόπους έβλαψαν τον τόπο, και στους οποίους απευθύνει ένα μεγάλο κατηγορώ.

Αλλά ο Καρυωτάκης δεν περιορίστηκε μόνο στα προσωπικά του προβλήματα. Όπως πολύ εύστοχα τόνισε ο Τέλλος Άγρας στράφηκε και προς τα γενικότερα κοινωνικά προβλήματα. Ενδεικτικά, στην προκειμένη περίπτωση, τα ποιήματα «Η πεδιάς και το Νεκροταφείον» και «Το άγαλμα της ελευθερίας που φωτίζει τον κόσμο». Το πρώτο ποίημα αναφέρεται στη διακυβέρνηση της χώρας από τον δικτάτορα Πάγκαλο, ο οποίος ως μέσον πολιτικού φρονηματισμού και τρομοκρατίας των πολιτών χρησιμοποίησε ακόμη και τον απαγχονισμό και μάλιστα δημοσίως. Χαρακτηριστική και η ακροτελεύτια παρένθητη στροφή, ενδεικτική και για τον σαρκασμό του ποιητή:

¹ Γ. ΠΑΠΑΚΩΣΤΑΣ, 1993, *Ο πολιτικός Καρυωτάκης*, 2^η έκδ., Αθήνα, σελ. 84 κ. εξ.

² Το εν λόγω άρθρο ελάνθανε. Εμπεριέχεται στο ΠΑΠΑΚΩΣΤΑΣ 1993, ό.π., σελ. 118-128.

*(Ωραίο, φριχτό και απέριττο τοπίον!
Ελαογραφία μεγάλλου διδασκάλου.
Αλλά του λείπει μια σειρά εριπειών
Κι η επίσημος αγχόνη του Παγκάλου).*

Το δεύτερο ποίημα, ενδεικτικό και για την εμβέλειά του, ανατρέχει στη Μικρασιατική Καταστροφή. Και, όπως πολύ εύστοχα παρατήρησε ο Τίτος Πατρίκιος, ο Καρυωτάκης με το ποίημά του αυτό μπάζει στην ποίησή του και την πολιτική κατάσταση. Εμπεριέχονται στίχοι ενδεικτικοί και για το οικονομικό παιγνίδι που παίχτηκε διεθνώς με επίκεντρο τα πετρέλαια της Μοσούλης, οπότε η πλάστιγγα έγειρε αρνητικά για τον μικρασιατικό ελληνισμό. Ενδεικτικοί και οι πρώτοι στίχοι του ποιήματος:

*Λευτεριά, Λευτεριά, σχίζει, δαγκάνει
Τους ουρανούς το στέμμα σου. Το φώς σου,
Χωρίς να καίει, τυφλώνει το λαό σου.
Πεταλούδες χρυσές οι Αμερικάνοι,
λογαριάζουν πόσα δολάρια κάνει
σήμερα το υπερούσιο μέταλλό σου.
Λευτεριά, Λευτεριά, θα σ' αγοράσουν
Έμποροι και κονσόρτσια κι εβραίοι.*

Η ειρωνεία και ο σαρκασμός είναι στοιχεία που κυριαρχούν στο έργο του Καρυωτάκη. Είναι επίσης στοιχεία που ως τρόπος έκφρασης επηρέασαν πολλούς Νεοέλληνες ποιητές, χωρίς να λείπουν και οι αρνητικές απόψεις συγγραφέων της γενιάς του '30 και μάλιστα μετά την έκδοση του συγκεντρωτικού του έργου στα τέλη του 1937 από ομάδα εργασίας, όπου μετείχε και ο κορυφαίος κριτικός Τέλλος Άγρας.

Ο Αντρέας Καραντώνης, για παράδειγμα, μίλησε για καρυωτακισμό, με την έννοια της ηθικής και αισθητικής παρακμής, φτάνοντας μάλιστα στο σημείο να υποστηρίζει ότι τα ποιήματα των νέων ποιητών δεν αξίζουν και ούτε λίγο ούτε πολύ «γράφουνε τα ποιήματά τους σα να τους τα υπαγορεύει το φάντασμα του αυτοχειριασμένου ποιητή».

Ανάλογη ήταν η άποψη και άλλων εκπροσώπων της γενιάς του '30, όπως του Κ.Θ. Δημαρά και του Γιώργου Θεοτοκά, οι οποίοι, με μια ομοβροντία άρθρων, στράφηκαν επίσης εναντίον του νεκρού πλέον Καρυωτάκη. Ο Δημαράς μάλιστα αναρωτήθηκε, αν ήταν όντως ποιητής ο Καρυωτάκης, ενώ ο Θεοτοκάς αποφαινόταν ότι δεν έγραψε ούτε ένα καλό ποίημα. Τα πυρά άγγιξαν και τον ποιητή Γιάννη Ρίτσο, με την κατηγορία ότι στο έργο του εντοπίζονται αρνητικές επιδράσεις από την ποίηση του Καρυωτάκη.

Απάντηση σε όλους αυτούς έδωσαν διαχρονικά οι ίδιοι οι ποιητές, μεταξύ των οποίων και ο Αντρέας Εμπειρικός, ο οποίος τονίζει:

Μην πήτε λοιπόν ποτέ λόγον κακόν διά τον νέον αυτόν που εις την Πρέβεζαν εχάθη. Ήτο σπουδαίος ποιητής. [...] Μην τον ξεχνάτε λοιπόν τον νέον αυτόν, το κάθετον τούτο λάβαρον της θλίψεως του θανάτου, τον νέον αυτόν που εις τας ακτάς του Αμβρακικού απέπτη, τον άσπρον άγγελον με τα κατάμαυρα πτερά μην τον ξεχνάτε, και, ακόμη, να τον αγαπάτε. Ήτο μεγάλος ποιητής ο νέος αυτός και ευγενής. Το λέγω και θα το ξαναπώ πολλάκις – είναι μεγάλος ποιητής ο Κώστας Καρυωτάκης.³

Θα κλείσω την εισήγησή μου με τα λόγια του ίδιου του Καρυωτάκη, όπου, όπως είπα, προβάλλουν ολοζώντανες οι τελευταίες στιγμές της ζωής του στην Πρέβεζα. Διαβάζω:

Σήμερα επήρα τα κλειδιά κι ανέβηκα στο ενετικό φρούριο. Επέρασα τρεις πόρτες, τρία πανύψηλα, κιτρινωπά τείχη με ριγμένες επάλξεις. Όταν βρέθηκα μέσα στον εσωτερικό, τρίτο κύκλο, έχασα τα ίχνη σας. Κοιτάζοντας από τις πολεμίστρες, χαμηλά, τη θάλασσα, την πεδιάδα, τα βουνά, ένοιωθα τον εαυτό μου ασφαλή. Εμπήκα σ' ερειπωμένους στρατώνες, σε κρύπτες όπου είχαν φυτρώσει συκίες και ροδιές. Εφώναζα στην ερημία. Επερπάτησα ολόκληρες ώρες σπάζοντας μεγάλα, ξερά χόρτα. Αγκάθια κι αέρας δυνατός κολλούσαν στα ρούχα μου. Με ήυρε η νύχτα [...].

Στην πρώτη μορφή της τελευταίας αυτής πρότασης το διήγημα κατέληγε με τη φράση: «Με ήυρε η νύχτα και ο θάνατος». Η λέξη *θάνατος* στη δεύτερη μορφή του αφαιρέθηκε. Ήταν αυτονόητος άλλωστε.

Συναφής είναι και ο στίχος του Βάρναλη: *Θαυμάζω σου το θάρρος Καρυωτάκη | Να συμπαραλιάσεις την τρανή καρδιά.*⁴ Με έναν άλλο στίχο του Παντελή Μπουκάλα, *Ελλάδα μου Πρέβεζα*, η πόλη απλώνει τα φτερά της και με το ποιητικό της εκτόπισμα γίνεται σύμβολο πανελληνίου.

Στέλιος Θ. ΜΑΦΡΕΔΑΣ (Ανθ.), *Η Πρέβεζα στη νεοελληνική ποίηση*, 2^η έκδ., επιμ. Νίκος Δ. Καραμπέλας, Ίδρυμα Ακτία Νικόπολις, Πρέβεζα, 2018

³ Α. ΕΜΠΕΡΙΚΟΣ, 1980, *Οκτάνα*, Αθήνα.

⁴ Το δίστιχο προτάσσεται ως μότο στη συλλογή με τον τίτλο *Τρεις θάνατοι*, εκδ. Κέδρος, Αθήνα 1988.